

Nuoret taiteilijat ESIIN

Emmi Köykkä, 16, ja *Riina Aho*, 20, julkaisivat esikoiskirjat viime vuonna. Äidinkielenopettaja Lea Pennanen perusti pienkustantamo Kustannus Z:n, koska halusi antaa mahdollisuuden nuorille taiteilijoille.

TUIJA SILJAMÄKI | KUVAT NIINA SUSI JA LAURI ROTKO

Kemiläinen **Emmi Köykkä** oli sairaalassa, kun kuuli voittaneensa *Kustannus Z:n* kirjoituskilpailun 11–15-vuotiaiden sarjan. Uutinen tuntui uskomattomalta, sillä hän ei ollut uskaltanut edes toivoa mitään niin hienoa.

– Se oli suuri unelma, älyttömän tärkeä juttu. Varsinkin, kun olin juuri elänyt niin hankalaa aikaa.

Jo aivan pienenä Köykkä keksi tarinoita kuvakirjoista ja runoili. Alle kouluikäisenä hän taiteili kuvakirjoja ja piti alakoululaisena silloin tällöin päiväkirjaa. Samoihin aikoihin hän innostui lukemisesta, varsinkin hevoskirjoista.

– Olin heppatyttö. Luin lähes kaikki hevoskirjat, mitä vain löytyi, kuten **Lin Hallbergin** kirjoittamat *Sinttu*-kirjat.

Kolmannella luokalla Köykkä innostui fantasia-kirjallisuudesta ja ahmi muun muassa Harry Pottereita. Yläkoulussa hän siirtyi historialliseen kaunokirjallisuuteen: erityisesti kolahti **Väinö Linnan** *Tuntematon sotilas* sekä *Täällä Pohjantähden alla*.

– Hyvässä kirjassa voi elää mukana. Se on yhtä aikaa koskettava, toiveikas ja herättää iloa. Kirjallisuudenlaji ei ole oleellinen, vaan kirjan herättämä tunne ja mielikuvat.

Köykkä rakastaa lukemista ja kuuntelee vain harvoin äänikirjoja.

Emmi Köykkä kuvattiin lähellä kotiaan Ristikankaalla Kemissä. Hän saa inspiraatiota ja voimaa metsästä ja luonnosta.

”Jäsentelen tunteitani kirjoittamalla”

Yläkoulussa Emmi Köykkä alkoi säännöllisemmin purkaa tuntojaan päiväkirjaan: päivän tapahtumia ja mielessä myllertäviä asioita.

Esikoisromaaniaan *Näkinenkätyttöä* hän alkoi kirjoittaa vain muutama kuukausi ennen Kustannus Z:n kirjoituskilpailun päättymistä.

Köykkä ei yritä suorittaa väkisin, vaan tarttuu kynään, kun tulee voimallinen inspiraatio tai halu kirjoittaa.

– Kirjoittaminen on minulle taiteen muoto, hyvin luontainen tapa ilmaista itseä ja purkaa mieltä. Kirjoittamalla myös jäsentelen tunteita ja sitä, mitä minulle tapahtuu.

Näkinenkätyttö kertoo yhdeksäsluokkalaisesta Katariinasta, Keijusta, joka piilottelee synkkää salaisuutta. Hän kuulee päänsä sisällä äänen, joka kieltää häntä syömästä.

Kirja on yhdistelmä realismia ja fantasiaa. Historiallisen ulottuvuuden siihen tuo Keijun aikamatkailu Suomen nälkävuosissa ja sisällissodassa.

Näkinenkätyttö on omistettu kaikille, jotka eivät usko kelpaavansa sellaisina kuin ovat – ja erityisesti heille, jotka ovat joskus miettineet jokaisen suupalan kohdalla, ansaitseeko sen vai ei.

Köykkä kuvaa syömishäiriötä sairastavan sisäistä maailmaa tarkkanäköisesti. Ääni valtaa päähenkilön pään ja pakottaa hänet pikkuhiljaa kieltäytymään kaikesta, mistä aiemmin nautti: suklaasta ja letuista, jopa luonnon kauneudesta ja läheisistä seurasta.

– Tuntuu, että syömishäiriötä vähätellään edelleen. Tiedän omakohtaisesti, miten hirvittävä ja vakava sairaus se on.

Kirja auttaa läheisiä ymmärtämään sairastunutta

Syömishäiriö on ennen kaikkea mielen sairaus, mutta sillä on fyysisiä seurauksia, joita Emmi Köykkä kuvaa hyvin Keijun lääkärikäyntien kautta. Kuukautiset loppuvat, palelee, sydämen syke hidastuu vaarallisesti ja selkää särkee. Vakava aliravitsemustila voi johtaa lapsettomuuteen ja lopulta kuolemaan.

– Olen kuullut, että kirja on auttanut läheisiä ymmärtämään syömishäiriöön sairastunutta. Sairas-

tuneet ovat löytäneet samastumispuhjauksen ja pystyneet jopa käsittelemään tilannettaan kirjani kautta.

Kirjassa on raastavinta seurata Keijun sisäistä kamppailua sairauden kanssa. Hän ymmärtää seuraukset, muttei voi itselleen mitään, ja työntää tahottomaan läheisiään kauemmas.

Mitä syömishäiriöisen läheiset voivat sellaisessa tilanteessa tehdä?

– Se on varmasti tosi yksilöllistä, mutta sairastunut pitäisi jotenkin saada uskomaan itseensä ja huomaamaan hyvät asiat elämässään. Toipumisen tahdon pitää lähteä itsestä. Se ei vaan riitä, että väkisin yritetään saada toipumaan, vaikka ravitsemuskuntoutuksen kautta.

Emmi Köykkä vieraili keväällä Kiteen lukiossa puhumassa Näkinenkätyttöä *Nuorten kirjallisuus- ja sanataideyhdistys NKS ry:n* järjestämässä kirjallisuustapahtumassa. Esitys näkyi myös *YouTubessa* laajem-

malle yleisölle.

– Se oli huikean voimaannuttavaa! En ole tottunut olemaan esillä, mutta nyt sain puhua itselleni tärkeistä asioista.

Ulos mielen häkistä

Viime keväänä Emmi Köykkä alkoi pitää runopäiväkirjaa. Joka päivä syntyi runo.

– En huomannut, että runojen kirjoittaminen olisi heti auttanut, mutta ilmeisesti tiedostamattani pystyin sitä kautta käsittelemään mieltäni. Samalla, kun loin jotakin, purin tunteitani.

Pian sen jälkeen tapahtui jotakin, mitä Köykkä kuvaa valaistumiseksi ja ”ihmeperantumiseksi”.

– Useassa runossa kirjoitin linnusta, joka pääsi vapaaksi häkistä. En itsekään täysin ymmärrä, mitä tapahtui. Palaset vain loksahdivat kohdalleen mielessäni. Silmäni aukesivat sille, miksi toimin niin. Syömishäiriöajatukset katosivat. Tunsin oloni ihan erilaiseksi.

Kun hän ei ollut enää syömishäiriöajatusten vankei, fyysinen toipuminen pääsi vauhtiin. Se onkin hyvä, sillä lukiolaisella on vielä monia haaveita.

– Haluan jatkossakin kirjoittaa. Haluan myös nähdä maailmaa, käydä armeijan ja asua maalla omien hevosten kanssa. Toivon myös, että voisinkin olla äiti.

”Tiedän omakohtaisesti, miten hirvittävä sairaus syömishäiriö on.

EMMI KÖYKKÄ

-SUKUPOLVEN KUSTANTAMO

Suomesta on puuttunut kustantamo, joka keskittyisi julkaisemaan nuorten kirjoittajien tekstejä. Siksi *Kustannus Z:n* perustaminen oli todellinen kulttuuriteko. Äidinkielenopettaja *Lea Pennanen* perusti sen yhdessä tyttärensä *Mimmi Riikosen* kanssa ollessaan opintovapaalla.

Työssään yläkoulussa ja lukiossa Pennanen oli nähnyt, miten hienoja tekstejä nuoret kirjoittivat. Oli sääli, etteivät ne päässeet esiin.

– Harmitti, kun niin paljon hienoja tekstejä jäi piiloon. Lapsilla ja nuorilla on tärkeää sanottavaa, ja heissäkin on taitavia sanataiteilijoita. Halusin antaa lahjakkaille kirjoittajille mahdollisuuden päästä esiin.

Kustannus Z julkaisee nimensä mukaisesti z-sukupolven eli 2000-luvulla syntyneiden teoksia, ja sen koptipaikka on Itä-Suomessa, Kesälahdella, josta Pennanen on kotoisin. Ensimmäiset käsikirjoitukset kustantamo etsi kirjoituskilpailulla. Kilpailussa oli kolme ikäsarjaa, joista kustakin valittiin kolme parasta julkaistavaksi. Nuorimpien, 7–10-vuotiaiden sarjassa on jo julkaistu *Asiya Yousfin*, 9, lasten tiedekirja *Mystinen lipas – Itämeren aallokoiden uumenissa*, ja valmistumassa on lisää kirjoja.

Pennanen aloittaessa äidinkielenopettajana vuonna 2008, älypuhelimet ja sosiaalinen media olivat paljon pienemmässä roolissa nuorten elämässä kuin nyt. Muutos näkyy lasten ja nuorten lukutottumuksissa.

– Työskentelin kymmenen vuotta pääkaupunkiseudulla, ja varsinkin siellä kieleen sekoitetaan paljon englantia. Lukeminen on pirstaloitunut lukuisiin tekstilajeihin. Siitä on tullut nopeatempoista, linkistä toiseen hyppelävää. Video voi olla tutumpi tekstilaji kuin novelli tai runo.

Pennanen on huomannut lasten ja nuorten kirjoitustaitojen eriytyneen.

– On niitä, joiden on vaikea muodostaa ehjää virkettä ja toisaalta todella taitavia kirjoittajia, joilla on laaja sanavarasto ja tekstilajirepertuaari.

Hiljattain uudistettu äidinkielen ylioppilaskoe sanelee tiukat raamit kirjoittamiselle. Omaehtoista, omaäänistä luovaa kirjoittamista tai vaikkapa fiktiivisen tekstin kirjoittamista ei suosita. Tekstipalautteissa keskitytään usein lauserakenteiden ja kieliopin osaamiseen, ei niinkään sisältöön, ilmaisuvoimaan, sanavarastoon ja mielikuviin.

– Hyvällä tuurilla lukiossa voi olla tarjolla vapaaehtoisia luovan kirjoittamisen kursseja, joilla itsekin olen opettanut. Lukiolaiset joutuvat kuitenkin miettimään tarkkaan, mitä hyötyä kurssista on ja sopiiko se lukujärjestykseen.

Paljon puhutaan nuorten pahoinvoinnista. Joskus oppilaiden tekstit ovatkin kuin hätähuutoja. Silloin Lea Pennanen haluaa selvittää, mistä on kyse.

– Niissä tilanteissa on pakko pysähtyä ja vähän jutella. Olisi oppilaalle hirveää, jos hän yrittää tuoda esiin jonkin vaikean asian, josta ei ole uskaltanut puhua kenellekään, ja opettajakin ohittaa sen.

Luova kirjoittaminen voisi Pennasen mielestä tukea nuorten hyvinvointia. Sksi hän on yrittänyt ujuttaa luovaa kirjoittamista myös tavallisille äidinkielen tunneille.

– Luova kirjoittaminen tarjoaa lepoa koulupaineista ja suorittamisesta, ja sen avulla voi löytää itsestään uusia vahvuuksia.

Viime vuonna järjestettyyn Kustannus Z:n kirjoituskilpailuun tulvi yli viisisataa tekstiä, mikä yllätti järjestäjät. Teoksista on julkaistu nyt kuusi, ja moni käsikirjoitus odottaa vielä julkaisua.

– On ollut valtavan antoisaa lukea lasten ja nuorten tekstejä. Toivoisin lukijoiden löytävän nämä hienot teokset. ■

> <https://kustannusz.fi/pienkustantamo/>

Luova kirjoittaminen tukee nuoren hyvinvointia.

Esikoiskirjailija Riina Aho haaveilee tasapainoisesta ja rauhallisesta tulevaisuudesta. Hän haluaa työssään auttaa muita ja toivoo löytävänsä joskus kumppanin.

”En viihdy kevyen kirjallisuuden parissa”

Lahtelainen Riina Aho alkoi kuusivuotiaana kirjoittaa tarinoita ja seitsemänvuotiaana pitää päiväkirjaa. Ensimmäisessä tarinassa seikkaili omena, joka lopulta päätyi lehmän suuhun.

– Aina kun leikin jotakin, se piti saada myös kirjoitettua.

Aho oli automatkalla saadessaan tietää, että hänen käsikirjoituksensa oli voittanut Kustannus Z:n kirjoituskilpailun 16–21-vuotiaiden sarjan. Se, että käsikirjoitus julkaistaan, oli yhden haaveen täyttymys.

Kaikki tiet vie koomaan -kirja julkaistiin viime vuonna. Tiheätunnelmaisia novelleja yhdistää nuoruus, vimmainen kieli, huokuva mieli ja arjen absurdius. Bussikuski huutaa, ettei bussiin saa tulla ilman Ikean kassia. Sairaalan lattia väreilee. *Googlesta* ei löydy vastausta mihinkään.

– En aluksi ajatellut kirjoittaa kirjaa. Olin jo muutamman vuoden ajan kirjoitellut tekstinpätkiä, ja

huomasin, että ne sopivat yhteen. Kirjailijuus ei ole unelma-ammattini. Siihen liittyy liikaa apurahojen hakemista.

Aho on saanut palautetta kirjastaan muun muassa *Instagramin* kautta.

– Kirjaa on sanottu vertaistuelliseksi ja ajankohdattaiseksi ja myös vähän ahdistavaksi. Koen, että ahdistavuus on hyvä asia.

Viisi viime vuotta Aho on kirjoittanut päiväkirjaa aktiivisesti. Niitä onkin täyttynyt miltei kymmenen. Hän myös näpyttelee puhelimen muistiin mieleensä tulevia asioita tai runonpätkiä vaikkapa bussipysäkillä. Hänelle kirjoittaminen on itseilmaisua, keino käsitellä ahdistavia asioita.

– Kun puhuin kaverini kanssa taiteesta, hän sanoi hyvin: piirtäminen on hyvän olon lisäämistä, kirjoittaminen pahan olon poistamista. Ajattelen samoin. Jos teksteistä joskus tulee julkaisukelpoisia, niin hyvä, mutta ei ole pakko tulla.

”Koen, että ahdistavuus on hyvä asia.”

RIINA AHO

Aho uskoo, että kirjoittamisen tehtävä on rikkoa tabuja. Sellaisia kirjoja hän itsekin mielellään lukee, kuten Pajtim Statovcin *Kissani Jugoslavia* tai Anthony Burgessin *Kellopeleppelsiini*. Hän pitää myös nykyrunoudesta, esimerkiksi räppäri *Paperi T:n Post-alfa*-teoksesta.

– En viihdy kevyen kirjallisuuden parissa, taiteen pitää olla ahdistavaa. Hyvä kirja herättää ajatuksia ja tunteita, kirjallisuudenlajilla ei ole niin väliä.

”Voin tarjota nuorille vertaistukea”

Riina Ahon kirjahyllystä löytyy niin romaaneja, tietokirjoja kuin käsityökirjojakin. Äänikirjoja hän ei tykkää kuunnella, sillä ne eivät salli keskittymisen herpaantumista.

Parhaillaan Aho opiskelee *Koulutuskeskus Salpauksessa* nuoris- ja yhteisöohjaajaksi. Hän haluaisi työskennellä etenkin nuorten parissa.

– Nuoret ovat välittömiä, sanovat suoraan, mitä ajattelevat. Voin tarjota heille vertaistukea, koska oma nuoruuteni ei ole ollut helppoa, etenkin mielenterveyden osalta. Erityisesti kiinnostaisi verkkonuriosotyö. Siinä voi auttaa muita kirjoittamalla.

Aho on osallistunut sanataide- ja kirjoitusryhmiin ja suosittellee samaa muillekin kirjoittamisesta haaveileville.

– Ryhmissä voi peilata osaamistaan toisten kirjoittajien kautta ja saada palautetta. Tärkeintä on, ettei sensuroi itseään. Silloin lukijat saavat enemmän samastuspintaa. Mitä enemmän kirjoittaa, sitä enemmän on tekstiä, josta valita ja karsia. ■